

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง การประเมินความต้องการเพื่อการวางแผนในการจัดการอุทยานภูชี้ฟ้า ได้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น และการประเมินความต้องการจำเป็น
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.4 แนวคิดการควบคุมคุณภาพการบริหารงาน
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ และการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่

โครงการศึกษาวิจัย การจัดการมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ (2541, หน้า 36-45) การเสนอแนวคิด เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ประกอบด้วย การบริการจัดการแบบองค์รวม การบริการจัดการทรัพยากรโดยท้องถิ่น รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ และแนวทางในการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวจากแนวคิดต่าง ๆ มีรายละเอียดโดยลำดับดังนี้

2.1.1 การบริหารจัดการแบบองค์รวม (Holistic Development Management)

การจัดการแบบองค์รวม หมายถึง การบริหารที่มองในทุกส่วนของสังคม โดยมีการผสมผสานการปฏิบัติระหว่างส่วนย่อยต่างๆ ทั้งภายในภาครัฐเอง (ระหว่างหน่วยงานต่างๆ) กับภาคเอกชน ภาวหน้าที่ และการมีส่วนร่วม

การเชื่อมประสานพื้นที่ ชุมชนภาวหน้าที่การมีส่วนร่วมนี้เรียกว่า AFPS (Area Function Participation System) ซึ่งเกิดขึ้นได้โดยอาศัย

- การวิเคราะห์พื้นที่ชุมชน
- การวิเคราะห์ภาวหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐ
- การเชื่อมประสานกลไกของรัฐกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.25440 - 2544) ได้กำหนด

กรอบแนวทางในการบริหารจัดการในเรื่องนี้ไว้ ดังนี้

1. กำหนดบทบาทตลอดจนกิจกรรม การจัดการงานพัฒนารวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่าง ภาครัฐภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรประชาชนให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม
2. จัดให้มีการทบทวนภารกิจของหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อกำหนดกิจกรรมหลักที่ควร ดำเนินการภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยใช้แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่และการมีส่วนร่วมเป็นหลัก
3. ใช้แนวทางการประสานการวิเคราะห์ใน 3 มิติ คือ ด้านพื้นที่ ภารกิจหลักของหน่วยงาน และการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเป็นกรอบในการวางแผนงานและ โครงการ
4. ปรับเปลี่ยนการจัดทำแผนที่เน้นกรมเป็นหน่วยหลักมาเป็นพื้นที่และชุมชน คือ จังหวัด อำเภอ และตำบล

ทั้งนี้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้ให้ความสำคัญต่อ "คน" เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและ มุ่งเน้นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานตาม ยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมาย โดยปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทาง การพัฒนาประเทศ ที่เน้นการเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการกำหนดแนวทาง การพัฒนาของตนเองมากขึ้น เพิ่มขีดความสามารถของระบบบริหารจัดการงานพัฒนาที่ใช้อยู่ใน ปัจจุบันให้สามารถแก้ปัญหา และส่งเสริมการพัฒนาได้ทันกับขนาด และความรุนแรงของปัญหาที่มี แนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งเสริมบทบาทของทุกฝ่าย คือภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาค ประชาชน รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนในกระบวนการบริหารจัดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จาก ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นให้สอดคล้องกับนโยบายกระจายอำนาจและสร้าง ความเข้มแข็งให้แก่องค์กรท้องถิ่นระดับล่างให้สามารถปฏิบัติงานตามภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2 การบริหารจัดการทรัพยากรโดยท้องถิ่น

แนวคิดการบริหาร และการจัดการโดยเฉพาะในเรื่องทรัพยากรที่สำคัญได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ว่า ปัญหาความเสื่อมโทรม ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่นับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นนั้น มีผลกระทบต่อ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเข้าไปดูแล เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติให้มากขึ้น และโดยวิธีการที่เหมาะสม การดูแลทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นที่จะ ต้องอาศัยวิธีการที่เรียกว่า การประสานงานหรือความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน โดยคำว่า

"รัฐ" นั้นหมายรวมถึง องค์การของรัฐในทุกระดับซึ่งได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และ องค์การอื่น ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ ประกอบกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติมอบหมายให้ จังหวัด อำเภอ และตำบลเข้ามามีบทบาทในการบริหาร และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้จังหวัดริเริ่ม สร้างความตระหนัก ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดขึ้นใน จังหวัดอย่างทั่วถึงทั้งจังหวัด ให้หน่วยงานต่าง ๆ ช่วยกันพิจารณากำหนดแนวทางหลักของพื้นที่ อนุรักษ์หรือพื้นที่ควรอนุรักษ์ ซึ่งจังหวัด และอำเภอ มีบทบาทในการช่วยบริหารหรือจัดการด้วย ตลอดจน ริเริ่มหาแนวทางที่ชัดเจนว่าจะบริหารพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดอย่างไร นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และศิลปกรรมที่มีคุณค่าของจังหวัด จะต้องมีความรู้ที่จะดูแลไม่ให้เป็น ขายขาด แนวปะการังหรือศิลปกรรมที่จังหวัดมีอยู่ เช่น วัด หรือศิลปกรรมอื่น ๆ

ปัจจุบันการบริหารและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ใช่เรื่องที่รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการ แต่ฝ่ายเดียวอีกต่อไป ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน (2540) ได้บัญญัติรับรองว่า "บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพใน สิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้ รับความคุ้มครอง..... (มาตรา 56 วรรคแรก) อีกทั้งตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ก็ได้กำหนด แนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชน และท้องถิ่นมี ส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจและติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐที่จะมี ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมองค์การชุมชน และท้องถิ่นใน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน สำหรับในเรื่อง การท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในส่วนกรอบแนวคิดของ การพัฒนาการท่องเที่ยว ได้มีการกำหนดเป้าหมายว่า "ให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการ พัฒนาการท่องเที่ยวทุกระดับ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็น ระบบ และเกิดความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง"

2.1.3 รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่

ปัจจุบันได้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติกันมากขึ้นในทุกพื้นที่ อันเนื่องมาจาก ประชากรได้เพิ่มมากขึ้น และรวมทั้งปัญหาการบริหารจัดการในพื้นที่ยังไม่เหมาะสมจึงเกิดแนว ความคิดในเรื่องการบริหารจัดการในลักษณะ "พหุภาคี" ประกอบด้วยรัฐ ประชาชน และองค์การ

พัฒนาเอกชน รวมทั้งนักวิชาการ และสื่อมวลชนต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับจังหวัด อำเภอ เพื่อเป็นตัวกลางเชื่อมอำนาจให้ชุมชนแสดงบทบาทในการพัฒนา และการจัดการตนเองอย่างเป็นระเบียบและขั้นตอนคือ การร่วมกันวางแผน และจัดผังการใช้ดิน น้ำ ป่า การพัฒนาปรับปรุงดิน น้ำ ป่า ตามแผน การออกกฎระเบียบ ข้อบังคับควบคุม กั้นเอง การรับรองสิทธิการใช้ของสมาชิกโดยชุมชนผ่านคณะกรรมการ และความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, หน้า 2542)

หากจะพิจารณาถึงรูปแบบในการบริหารจัดการ การพัฒนาที่มีอยู่ในพื้นที่ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่ามี 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว ได้แก่ การดำเนินกิจการในพื้นที่ที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำเองทั้งหมด โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบดั้งเดิม
2. การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน ได้แก่ การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ
3. การบริหารจัดการโดยภาคเอกชน ซึ่งมีลักษณะเป็นการมอบภารกิจ หรือโอนกิจการบางส่วนหรือทั้งหมดไปให้เอกชนเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำแทน (Privatization)

การให้ภาคเอกชนหรือองค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินภารกิจของรัฐมิได้หลายรูปแบบ และหลายสัดส่วนมาก - น้อย ตามบทบาทอำนาจรัฐกับเอกชน และองค์กรประชาชนซึ่งแล้วแต่รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2538) ได้จัดกลุ่มกิจกรรมของภาครัฐและแสดงสัดส่วนระหว่างบทบาทของรัฐกับเอกชน และประชาชนไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมที่รัฐยังต้องมีบทบาทนำเป็นด้านหลัก คือ กลุ่มความมั่นคงและกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การรักษาความมั่นคงของประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งภารกิจพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การป้องกันและปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น
2. กิจกรรมที่รัฐควรมีบทบาทร่วมกับเอกชน ซึ่งรูปแบบการร่วมจะมีลักษณะ ตั้งแต่การให้เอกชนเข้ามามีบทบาทน้อยที่สุด ไปจนถึงการให้เอกชนมีบทบาทมากที่สุด เรียงตามลำดับดังนี้

- (1) กลุ่มกิจการต่างประเทศ
- (2) กลุ่มผู้บริหาร
- (3) กลุ่มการค้า และ เศรษฐกิจ
- (4) กลุ่มพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- (5) กลุ่มพัฒนาชนบท ชุมชน และ การเมือง
- (6) กลุ่มเกษตรกรรม
- (7) กลุ่มวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี
- (8) กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม
- (9) กลุ่มโครงสร้างพื้นฐาน และ พลังงาน

3. กิจกรรมที่รัฐ ไม่ควรมีภารกิจอีกต่อไป คือกลุ่มรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาด้วยเหตุผลทางด้านการค้นหาทำไร แต่เมื่อดำเนินการแล้วไม่สามารถเลี้ยงตัวได้ สมควรหาทางให้เอกชนมีการแข่งขันดำเนินการได้ เว้นรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่จัดตั้งขึ้นมา ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงของรัฐ การอนุรักษ์ หรือเพื่อการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ก็อาจใช้วิธีร่วมลงทุนกับเอกชน

2.1.4 แนวทางการบริหาร และการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

เป็นที่ยอมรับกันว่าการท่องเที่ยว ได้สร้างรายได้และนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาจำนวนมาก ทั้งยังเป็นแหล่งสร้างงานให้แก่ประชาชนต่าง ๆ ในท้องถิ่น ความสำเร็จในด้านการท่องเที่ยวได้นำมาซึ่งความสำเร็จในด้านการกระตุ้นการลงทุนในกิจการต่าง ๆ รวมทั้งอุตสาหกรรมด้วยการท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ปัญหาสืบเนื่องจากการท่องเที่ยวก็มีหลายประการ เช่น การทำลายสภาพแวดล้อม ทรัพยากร ตลอดจน วัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดแนวทางสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ เช่น

1. จัดกระบวนการหรือกลไกการบริหารจัดการของรัฐที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การจัดทำแผนและดำเนินการแก้ปัญหาชุมชน
2. จัดให้มีกระบวนการและช่องทางของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการพัฒนาเป็น 2 ระบบควบคู่กันไป คือ ระบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการพัฒนาเป็นระบบที่มีการปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และระบบการจัดการกิจกรรมการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ ซึ่งภาครัฐเป็นฝ่ายส่งเสริมและสนับสนุนในด้านนโยบาย มาตรการ และงบประมาณสนับสนุน

3. เสริมสร้างวิสัยทัศน์ และสร้างขีดความสามารถในการจัดการหรือ การมีส่วนร่วมให้แก่องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน สาธารณชน ภาคธุรกิจ เอกชน เพื่อให้เข้า

มามีส่วนร่วมในการดำเนินแผนงานโครงการของรัฐหรือ ของชุมชน เช่น การใช้มาตรการจูงใจทางภาษี การสนับสนุนการฝึกอบรมทางด้านการจัดการ และการส่งเสริมความร่วมมือกับฝ่ายอื่น ๆ ในสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการยอมรับทั้งในแง่ของหลักการ และกลไกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการพัฒนาต่าง ๆ หรือกิจการที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น จึงมีการดำเนินการเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังนี้

1. เพื่อได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจการ และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น
2. เพื่อช่วยในการชี้ประเด็นปัญหา และคุณค่าต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อแสดงความคิดเห็นอันอาจจะเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา
4. เพื่อช่วยในการให้ข้อมูลย้อนกลับ และช่วยในการวิเคราะห์ผลกระทบต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงาน และการตรวจเฝ้าระวัง
5. เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้ง และเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ หรือกิจกรรมที่แตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน หรือมีครบทั้ง 5 วัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ และขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2538) ได้สรุปภาพรวมของการพัฒนาในระยะเวลาดสามสิบปีที่ผ่านมาว่า ได้ก่อให้เกิดการเกินดุลย์ทางด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนามากเกินไปของภาครัฐและภาค (ธุรกิจ) เอกชนในขณะที่ภาคประชาชนเป็นฝ่ายขาดดุลย์ทางด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนามาโดยตลอด เพราะภาครัฐมิได้ถือว่าภาคประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา จึงต้องมีการปรับดุลของการมีส่วนร่วมในยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนา ฯ โดยมีแนวทางและมาตรการที่เป็นระบบชัดเจนและนำไปปฏิบัติได้

กรอบการวิเคราะห์การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิภาพ และอย่างยั่งยืน จะต้องดำเนินการดังนี้

- มีการปรับเปลี่ยนบทบาท และภารกิจของภาครัฐซึ่งมาก และรวมศูนย์เกินไปให้น้อยลง และเกิดการโอนถ่าย และกระจายอำนาจความรับผิดชอบไป ยังภาค (ธุรกิจ) เอกชน และภาค (เกษตรกรรม) ประชาชน

- มีการปรับดุลย์ ของการมีส่วนร่วมทางการพัฒนา ด้วยการเร่งสร้างสมรรถนะทางการพัฒนา (Capacity Development) ของภาคประชาชนโดยระบุนาณาบริเวณ (Area) กลุ่มเป้าหมาย (Target Groups) และประเด็นปัญหาที่มีความรุนแรงเร่งด่วนให้ชัดเจน

- มีการปรับโครงสร้าง และกระบวนการของการมีส่วนร่วมทางการพัฒนาเพื่อให้องค์กรรับกับการสร้างสมรรถนะทางการพัฒนา

2) การกระจายอำนาจการบริหารจัดการ

คำว่า " การกระจายอำนาจ " แม้ว่าจะมีการใช้กันอย่างกว้างขวางแต่ในแวดวงวิชาการ ก็ยังไม่อาจหาคำจำกัดความ ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าการกระจายอำนาจเป็นคำที่มีพหุมิติ (Multi - dimensions) การนำไปใช้จึงต้องมีความชัดเจนว่ากำลังหมายถึง มิติใดในแง่ของกฎหมาย การกระจายอำนาจ เป็นเรื่องที่รัฐได้โอนอำนาจหน้าที่ของรัฐไปให้นิติบุคคลอื่น ตามกฎหมายมหาชน เพื่อดำเนินการหรือจัดทำกิจกรรมบางอย่างโดยให้มีความเป็นอิสระในการดำเนินการดังกล่าว (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2540, หน้า 40)

ในทางการเมืองการบริหาร การกระจายอำนาจเกี่ยวข้องกับคำหลายคำคือ การกระจายอำนาจการบริหาร (Administrative Decentralization) กับการกระจายอำนาจการเมือง (Political Decentralization) การมอบอำนาจหน้าที่ (Delegation of Authority) หรือการแบ่งอำนาจ (Decentralization) กับการโอนอำนาจหน้าที่ (Devolution)

สิ่งหนึ่งที่ต้องถามเมื่อมีการกระจายอำนาจคืออะไรเป็นเป้าหมายสำคัญของการกระจายอำนาจ เพราะหากการกระจายอำนาจขาดเป้าหมายที่ชัดเจนแล้ว ก็เท่ากับว่าไม่มีการกระจายอำนาจเกิดขึ้นเนื่องจากไม่รู้ว่าจะมีทิศทางอย่างไรและจุดสุดท้ายคืออะไร

เป้าหมายหลักของการกระจายอำนาจ อยู่ที่การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการในกิจกรรมนั้น แต่ก็มี ความแตกต่างกันในจุดเน้นที่จะนำไปสู่เป้าหมายนี้ การแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาให้น้อยลงเพื่อจะมีเวลาให้กับงานที่มีความสำคัญมากขึ้น และให้คนในองค์กรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ในขณะที่เดียวกับที่รักษามาตรฐานในการดำเนินงานที่เป็นแผนเดียวกันไว้ การโอนอำนาจให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่จะตัดสินใจอย่างอิสระในกิจกรรมของท้องถิ่นของตนเองด้วยตนเอง และความเร็วในการให้บริการที่ตรงกับปัญหาความต้องการของประชาชน

การกระจายอำนาจในระบบราชการมีหลักการที่สำคัญ คือ

1. การกระจายบทบาท (Role) เช่น การปรับบทบาทองค์บริหารรัฐบาลจากลักษณะการควบคุม ตรวจสอบไปเป็นการส่งเสริมและกำกับ
2. การกระจายภาระหน้าที่ (Function) เช่น พันธกิจใดของกระทรวง ทบวง กรม ที่ควรกระจายสู่ท้องถิ่น
3. การกระจายอำนาจการตัดสินใจ ซึ่งได้แก่ การตัดสินใจในเชิงนโยบาย การตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดแผน รวมทั้งการตัดสินใจ ซึ่งได้แก่ การตัดสินใจในเชิงนโยบาย การตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดแผน รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร เช่น เงิน คน เทคโนโลยี และวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

หากจำแนกกิจกรรมภาครัฐตามลักษณะ หรือรูปแบบของการกระจายอำนาจอาจจำแนกได้ 3 ลักษณะ

1. กิจกรรมที่ต้องทำ ซึ่งอาจจะเป็นไปในลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ ส่วนกลาง (Centralization) หรือการมอบอำนาจหรือการแบ่งอำนาจ รวมทั้ง การส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม
2. กิจกรรมที่อาจทำ ได้แก่ กิจกรรมในลักษณะ Contract-out ได้
3. กิจกรรมที่รัฐไม่ต้องทำ คือ มอบบทบาทให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทน (Privatization)

3) แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Cultural Tourism and Historicism Tourism) เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ เป็นสำคัญ (อาภาพันธ์ จันทรสว่าง, 2525, หน้า 17)

ปัจจุบันได้มีความพยายามของทุก ๆ ประเทศในการที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนา การอนุรักษ์ และการเสริมสร้างระบบประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน ซึ่งก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 3 ด้าน คือ

1. กระแสความต้องการการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ที่ขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นจนถึงการอนุรักษ์ ป้องกันและแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ ประสบการณ์ ด้านสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวและใน ทุกส่วนของสังคมเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. กระแสความต้องการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนาในทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจาย รายได้ที่เหมาะสมเป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

จากกระแสดังกล่าวทำให้เกิดแนวความคิดของการพัฒนาในทิศทางที่ยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อ การพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยว เป็นทางเลือกใหม่ของการ ท่องเที่ยว เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม หรือแบบทั่วไป เป็นการ ท่องเที่ยวแบบ Eco tourism หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการที่แตกต่างไป จากการท่องเที่ยวแบบทั่วไป

ในปัจจุบันได้เกิดสงครามแย่งชิงนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เช่น การเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับรัฐหรือนายทุน ในระดับท้องถิ่น นโยบาย กฎหมาย และพระราชบัญญัติ ที่สอดคล้องต่อแต่ละฝ่าย ทั้งของฝ่ายรัฐ ฝ่ายนายทุนที่ ต้องการทรัพยากรธรรมชาติ ในรูปแบบสัมปทาน ตลอดจนฝ่ายนักอนุรักษ์ นักพัฒนา และนัก วิชาการทั่วไป จึงมีแนวความคิดที่จะผสมผสานความคิดริเริ่ม และการจัดการของทั้งสองฝ่ายเข้าด้วย กัน โดยตอบสนองต่อประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ในการบริหารจัดการทรัพยากร ด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีผู้เสนอ ว่าควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือระดับแนวนอน ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ของ รัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้ง คือหน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วน รวมและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ ซึ่งการ บริหารดำเนินงานควรครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ เช่น

- ควบคุมบริหารงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทที่วางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- จัดให้มีคู่มือการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานทั้งของ

เจ้าหน้าที่ในภาครัฐและเอกชน

- มีการกำหนดดัชนีทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาแบบยั่งยืน
- ให้การศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีสำนึกในเรื่องการ

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารจัดการ ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในอนาคต ควรผนึกเอาการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอาศัยองค์กรท้องถิ่นเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา โดยจะต้องมีการผสมผสานเข้ากับพื้นที่ และการปฏิบัติงานของหน่วยงานในระดับต่าง ๆ รวมทั้งภาคเอกชน ทั้งนี้รัฐจะต้องกระจายอำนาจ และบทบาทในการบริหารจัดการให้แก่องค์กรในระดับท้องถิ่นให้เขามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรในพื้นที่มากขึ้นด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (Needs) และการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment)

2.2.1 ความหมายของความต้องการจำเป็น

Witkin และ Altschuld (1995) ได้กล่าวถึงความหมายของความต้องการจำเป็นไว้ว่า หมายถึง ความแตกต่างหรือช่องว่างระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ หรือสภาพปัจจุบัน และสิ่งที่จะควรจะเป็น หรือสภาพที่ต้องการ

Stufflebeam (1984) ได้ให้ความหมายของความต้องการจำเป็นไว้ว่าความต้องการจำเป็น หมายถึง สิ่งที่ต้องได้รับการตอบสนองหรือก่อให้เกิดประโยชน์เมื่อได้รับการตอบสนอง ซึ่งสตัฟเฟิลบีมได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นไว้ 4 ทัศนะคือ

1. ทัศนะด้านความแตกต่าง (Discrepancy view) ทัศนะนี้ได้กล่าวถึงความต้องการจำเป็นว่าความต้องการจำเป็นเป็นความแตกต่างหรือความขัดแย้งระหว่างผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ (desired performance) กับการปฏิบัติหรือผลการปฏิบัติงานที่สังเกตได้ (observed performance)
2. ทัศนะด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democratic view) ทัศนะนี้ได้กล่าวถึงความต้องการจำเป็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง ที่ต้องการโดยคนส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มอ้างอิงที่เชื่อถือได้
3. ทัศนะด้านการวิเคราะห์ (Analytic view) ทัศนะนี้ได้กล่าวถึงความต้องการจำเป็นคือ ทิศทางในการพัฒนาที่สามารถทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและให้สารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่
4. ทัศนะด้านการวินิจฉัย (Diagnosis view) ทัศนะนี้ได้กล่าวถึงความต้องการจำเป็นคือ บางสิ่งบางอย่างที่ขาดหายไปหรือมีความบกพร่อง และสามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าสิ่งที่ขาดหายไปหรือมีความบกพร่องนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหาย

ลูวิมล ว่องวานิช (2541, หน้า 35) ได้ให้ความหมาย ของความต้องการจำเป็นไว้ว่า

เป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังหรือสิ่งที่ต้องการ (Expected or desired outcome) กับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (current outcome) โดยความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะบอกถึงสภาพปัญหาที่มีอยู่

นอกจากนี้ Scriven และ Roth (1989 อ้างใน สุวิมล ว่องวานิช, 2541) ได้กล่าวถึงความหมายของความต้องการจำเป็นว่า หมายถึง ช่องว่างระหว่างความเป็นจริงกับความพึงพอใจ ซึ่งถ้าเขียนประโยคว่า A needs X จะหมายความว่า ถ้าไม่มี X แล้ว A จะอยู่ในสถานะที่ไม่น่าพึงพอใจ (unsatisfactory) นั่นคือ X มีอิทธิพลต่อ A ทำให้ A ได้รับประโยชน์

จากการให้ความหมายของความต้องการจำเป็น สามารถสรุปได้ว่า ความต้องการจำเป็นเป็นช่องว่าง หรือความแตกต่างระหว่างสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นอยู่ โดยความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะบ่งบอกถึงสภาพปัญหาที่มีอยู่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการตอบสนอง

2.2.2 ประเภทของความต้องการจำเป็น

Bradshaw (1989 อ้างใน สุวิมล ว่องวานิช, 2541) ได้จำแนกประเภทของความต้องการจำเป็นตามความคาดหวังออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ความต้องการจำเป็นระดับพื้นฐาน (Normative needs) เป็นความต้องการจำเป็นรูปของความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพที่คาดหวังโดยสภาพที่คาดหวังนั้นได้ถูกกำหนด หรือสร้างเกณฑ์ขึ้นมาโดยผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีประสบการณ์ ความต้องการจำเป็นประเภทนี้มีประโยชน์มากในการวางแผนงานที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานนั้นมาก่อน หรือมีประสบการณ์เพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ความต้องการจำเป็นประเภทนี้กลุ่มเป้าหมายอาจไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์เพราะเป็นความต้องการจำเป็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมากกว่า
2. ความต้องการจำเป็นตามความรู้สึก (Felt needs) เป็นความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ หรือความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมายที่คาดหวังหรือปรารถนาให้เกิดขึ้น เช่น ความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการเรียนการสอนคณิตศาสตร์
3. ความต้องการจำเป็นตามการแสดงออก (Expressed needs) เป็นความต้องการเป็นในรูปความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังไว้ โดยสภาพที่คาดหวังจะถูกกำหนดขึ้นโดยกลุ่ม ผู้รับบริการ เช่น รายชื่อผู้จองหนังสือหายากในห้องสมุด อัตราการจองห้องพักของโรงแรม เป็นต้น ความต้องการประเภทนี้จะช่วยในการตัดสินใจด้านการวางแผนและด้านงบประมาณ

4. ความต้องการจำเป็นแบบเปรียบเทียบ (Comparative needs) เป็นความต้องการจำเป็นในรูปของการเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างการได้รับบริการของกลุ่มประชากรเป้าหมายในพื้นที่ต่างกัน

2.2.3 การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessment)

มีการให้ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น ไว้หลายความหมาย เช่น

Witkin, B.R. & Altschuld, J.W. (1995 อ้างใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2542) ได้ให้ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็นว่า หมายถึง กระบวนการเชิงระบบซึ่งมีจุดมุ่งหมาย เพื่อจัดลำดับความสำคัญ ซึ่งการจัดลำดับความสำคัญนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการระบุความต้องการ จำเป็น และทำการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการ หรือองค์กร และการจัดสรรแหล่งสนับสนุน หรือทรัพยากร

Kuafman, R. and English, W.F. (1981 อ้างใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2542). ให้ความหมายของการประเมินความต้องการจำเป็นไว้ว่า หมายถึง การวิเคราะห์สารสนเทศอย่างเป็นระบบ ที่แสดงหลักฐานให้ทราบถึงความแตกต่าง หรือช่องว่าง (gap) ระหว่างผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (current results) และผลลัพธ์ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น (desired results) รวมถึงการจัดเรียงลำดับความสำคัญของช่องว่างหรือความต้องการจำเป็น (needs) ตลอดจนการคัดเลือกความต้องการจำเป็นมาเพื่อใช้แก้ปัญหา

Mckillip (1987) กล่าวถึงการประเมินความต้องการจำเป็นว่า หมายถึง กระบวนการในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นของชุมชน

2.2.4 โมเดลของการนิยามความต้องการจำเป็น

การนิยามของความต้องการจำเป็น สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

การนิยามความต้องการจำเป็นว่า เป็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่มุ่งหวังกับสิ่งที่ เป็นอยู่จริงการให้นิยามในแนวนี้สะท้อนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เรียกว่าเป็นการนิยามตาม "โมเดลความแตกต่าง" (Discrepancy Model) (อ้างใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2542)

การนิยามความต้องการจำเป็นว่าเป็นสิ่งซึ่งหากไม่ได้รับการตอบสนองจะทำให้เกิดสภาวะที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น หรือสิ่งที่แสดงให้เห็นแล้วว่ามี ความจำเป็นกับส่วนที่ขาดหายไปให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

2.2.5 จุดมุ่งหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น

นักการประเมินความต้องการจำเป็นกำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมินความต้องการจำเป็นไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น Suarez (1991 อ้างใน คมศร วงษ์รักษา, 2540) ได้ให้จุดมุ่งหมายของการประเมินความต้องการจำเป็น โดยจุดมุ่งหมายนี้จะเป็นจุดมุ่งหมายในรูป ผลที่

ได้จากการประเมินความต้องการจำเป็น โดย Suarez ได้อธิบายว่า จุดมุ่งหมายที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็นมีอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อการวางแผน ซึ่งจะส่งผลในการจำแนกเป้าหมาย การตัดสินใจถึงขอบเขตของเป้าหมายว่าจะทำได้แค่ไหน
- 2) เพื่อเป็นการตรวจวิเคราะห์ หรือการจำแนกแยกแยะปัญหา หรือหาจุดอ่อนของสิ่งที่ศึกษา อันจะทำให้การวางแผนเป็นไปอย่างเหมาะสม
- 3) เพื่อใช้ส่วนประกอบสำหรับการประเมินหลาย ๆ รูปแบบ
- 4) เพื่อนำไปใช้กับการรับรองสถาบันการศึกษา เช่น การประเมินผลผลิตในเรื่องของนักศึกษา ผลการประเมินชนิดนี้นำไปจำแนกความพยายามทางการศึกษาของโรงเรียน หรือระบบโรงเรียนว่าเกิดประสิทธิผลหรือไม่ และยังใช้จำแนกขอบเขตวิชา หรือสถานที่ตั้ง ซึ่งสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษามีน้อย

Wiener R.L. and Others (1995 อังโน คมศร วงรักษา, 2540) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินความต้องการจำเป็นโดยจำแนกตามวิธีการที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อสำรวจความคิดเห็นโดยทั่วไป เกี่ยวกับการให้บริการหรือความต้องการจำเป็นด้านให้บริการจากหลาย ๆ ส่วนของหน่วยงานในชุมชน เช่น ผู้จัดการงานบริการ ผู้บริโภคและผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ปัญหาในการรวบรวมข้อมูลสำหรับวิธีนี้คือ ตัวแทนที่แสดงความคิดเห็นไม่ให้ความจริงที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามวิธีนี้ก็ถือว่าเป็นวิธีเบื้องต้นในการสร้างเครื่องมือประเมินที่จะให้ได้ภาพรวมของปัญหาที่ค่อนข้างสมบูรณ์ และนำไปสู่การประเมินสาธารณะที่ดี
- 2) เพื่อสำรวจความคิดเห็นโดยตรงจากผู้ให้บริการ เป็นการสำรวจบุคคลแต่ละคน และสำรวจครอบครัวเพื่อให้ทราบถึงความต้องการของเขา

3) เพื่อกำหนดความต้องการจำเป็นผ่านกระบวนการทางสถิติ ซึ่งวิธีนี้อาจมีข้อผิดพลาดในเรื่องของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป เช่น ความต้องการจำเป็นของคนในชุมชน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมีคนพิการอยู่มากจึงทำให้ได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงโดยปกติการประเมินความต้องการจำเป็น ต้องใช้วิธีการหลากหลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และสมบูรณ์ตรงตามสภาพจริง

2.2.6 ความสำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการวิเคราะห์เชิงระบบ (systematic approach) ในการวิเคราะห์ช่องว่าง หรือความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบัน และสภาพที่

ต้องการ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมินความต้องการจำเป็น ก็เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาจัดลำดับความสำคัญ และกำหนดแนวทางเพื่อ แก้ไขปัญหา ข้อมูลที่ได้จะมีคุณค่าสามารถใช้เป็นเกณฑ์และแนวทางเพื่อจัดทำนโยบาย และการตัดสินใจวางแผนงานของบุคคลในหน่วยงาน หรือองค์กรสำหรับการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร ผู้ปฏิบัติงาน และทรัพยากร ทำให้การวางแผนงาน และการดำเนินงานตรงกับเป้าหมายและความต้องการของบุคคลทุกฝ่ายในแผนงานนั้น ๆ เพราะหากทราบภาพหลังว่าจุดมุ่งหมายของโครงการนั้น ไม่ได้ตรงกับความต้องการของเจ้าของโครงการ ก็จะเป็นการสูญเสียเปล่าทั้งทรัพยากร เพราะผลที่ได้ไม่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2541, หน้า 45)

รูปแบบการประเมินความต้องการจำเป็น

Kuafman, R. and English, W.F. (1981 อ้างในสุวิมล ว่องวานิช, 2541, หน้า 62) ได้จำแนกประเภทของการประเมินความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้ (possible needs assessment model) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเชิงระบบเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. การประเมินความต้องการจำเป็นประเภทอัลฟา (Alpha-type needs assessment) คือการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นตามความต้องการจำเป็น ซึ่งเป็นผลต่างของผลลัพธ์ (outcomes gap) ที่เกิดขึ้น
2. การประเมินความต้องการจำเป็นประเภทเบต้า (Beta-type needs assessment) คือ การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา และกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา
3. การประเมินความต้องการจำเป็นประเภทแกมมา (Gamma-type needs assessment) คือ การเลือกแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมจากทางเลือกที่กำหนดไว้ และมีการเรียงลำดับทางแก้ปัญหา โดยพิจารณาถึงโมเดลประสิทธิภาพ-ค่าใช้จ่าย (cost-efficiency model) และโมเดลประสิทธิผล-ค่าใช้จ่าย (cost-effectiveness model)
4. การประเมินความต้องการจำเป็นประเภทเดลต้า (Delta-type needs assessment) คือ การนำสู่การปฏิบัติ มีการพิจารณาผลต่างก่อนการปฏิบัติ และปฏิบัติโดยยึดวัตถุประสงค์/ตารางการปฏิบัติงาน
5. การประเมินความต้องการจำเป็นประเภทเอพซิดอน (Epsilon-type needs assessment) คือการกำหนดประสิทธิผลของการปฏิบัติงานโดยพิจารณาระหว่างผลที่ได้กับวัตถุประสงค์ของแผนงาน
6. ความต้องการจำเป็นประเภทเซต้า (Zeta-type needs assessment) คือการปรับปรุงตามความต้องการ มีการประเมินระหว่างทางด้านกระบวนการ และความก้าวหน้าของผลที่เกิดขึ้น

ตามความคิดเห็นของ Kuafman กระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นไม่ได้มีเพียงแค่ การหาความต้องการจำเป็นเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการหาแนวทางการแก้ปัญหาการเลือกแนวทางการแก้ปัญหา

Witkin, B.R. & Altschuld, J.W. (1995 อ้างในสุวิมล ว่องวานิช, 2541, หน้า 24) ได้ จำแนกประเภทของความต้องการจำเป็นออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ประถมภูมิ (Primary) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้รับบริการ (service receivers) เช่น นักเรียน ลูกค้า คนไข้ ผู้ใช้ข้อมูล และผู้บริโภค เป็นต้น

ระดับที่ 2 ทุตติภูมิ (secondary) เป็นความต้องการจำเป็นของผู้ให้บริการ และผู้ กำหนดนโยบาย (service providers and policymakers) เช่น ครู บิดามารดา นักสังคม สงเคราะห์ นักการภารโรง พนักงาน บรรณารักษ์ ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และผู้จัดการ เป็นต้น

ระดับที่ 3 ตติภูมิ (tertiary) เป็นความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับทรัพยากรหรือแนวทาง แก้ปัญหา (resources or solutions) เช่น อาคารสถานที่ เทคโนโลยี แผนงาน ขนาดชั้นเรียน วิธีการผ่าตัด รูปแบบการเก็บข้อมูล เงินเดือนและผลกำไร การจัดสรรเวลา และสภาพการทำงาน เป็นต้น

ขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น

มีผู้เสนอขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็นไว้หลายท่าน ดังนี้

สุวิมล ว่องวานิช (2541) ได้สรุปหลักการซึ่งเป็นขั้นตอนของการประเมินความต้องการ จำเป็น ไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. พยายามกำหนดสิ่งที่มุ่งหวัง (what should be)
2. พยายามวัดสถานภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน (what is)
3. หาความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 และ 2
4. ศึกษาสาเหตุ หรือเหตุผลที่ทำให้เกิดความแตกต่างซึ่งเป็นปัญหาในข้อ 3
5. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา

Witkin & Altschuld (1995) แบ่งขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็นได้ 3 ระยะ

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการประเมิน (Pre Assessment) เป็นขั้นการวางแผนการความ ต้องการจำเป็น ซึ่งมีการดำเนินการในระยะนี้ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนการประเมินความต้องการจำเป็น
2. ระบุจุดมุ่งหมายทั่วไปของการประเมินความต้องการจำเป็น

3. ระบุขอบเขต และ/หรือประเด็นที่เป็นความต้องการจำเป็นหลัก
4. กำหนดข้อมูลความต้องการจำเป็นตามขอบเขตที่กำหนด
5. ตัดสินใจเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล แหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และการใช้ประโยชน์จากข้อมูล

ประโยชน์จากข้อมูล

ผลลัพธ์ที่ได้จากระยะนี้ จะเป็นการวางแผนเบื้องต้นสำหรับการประเมินความต้องการจำเป็นในระยะที่ 2 และ ระยะที่ 3 ต่อไป

ระยะที่ 2 ระยะการประเมิน (Assessment) เป็นขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล (data gathering) ซึ่งมีการดำเนินการในระยะนี้ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดบริบท และขอบเขต ของการประเมินความต้องการจำเป็น
2. เก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการจำเป็น
3. จัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเบื้องต้น
4. วิเคราะห์สาเหตุของความต้องการจำเป็น
5. วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด

ผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินความต้องการจำเป็น ในระยะนี้จะเป็นเกณฑ์สำหรับการปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการจำเป็นในการจัดเรียงลำดับความสำคัญสูงสุด

ระยะที่ 3 ระยะหลังการประเมิน (Post Assessment) เป็นการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ ซึ่งมีการดำเนินการในระยะนี้ดังต่อไปนี้

1. จัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น
2. พิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหา
 - 2.1 กำหนดเกณฑ์ในแต่ละแนวทางแก้ปัญหา
 - 2.2 พิจารณาทางเลือกการแก้ปัญหาตามระดับความวิกฤตของ

ความต้องการจำเป็น

- 2.3 ประเมินทางเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้
- 2.4 เลือกแนวทางแก้ปัญหาไปปฏิบัติ
3. พัฒนาแผนการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหา
4. การประเมินการประเมินความต้องการจำเป็น
5. เผยแพร่ผลการประเมินความต้องการจำเป็น

ผลลัพธ์ที่ได้จากขั้นตอนนี้ คือ แผนการปฏิบัติงาน รายงานผลการประเมิน หรือข้อสรุป ซึ่งอาจจะกลายเป็นลายลักษณ์อักษรหรือการรายงานด้วยปากเปล่า

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการประเมินความต้องการจำเป็น มีความสำคัญทั้งวงจรการประเมิน ตั้งแต่ขั้นก่อนการประเมิน ขั้นการประเมิน และหลังขั้นการประเมิน เพราะทำให้ทราบถึงเทคนิค และการวางแผนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการจำเป็น และได้มีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น รวมถึงการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

การประเมินความต้องการจำเป็นในงานวิจัยนี้ ได้ให้นิยามความต้องการจำเป็นตามโมเดลความแตกต่าง (discrepancy model) สตฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflebeam and Other, 1984) ความต้องการจำเป็นที่ได้จะเป็นความต้องการจำเป็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมบริเวณอุทยานภูชี้ฟ้า ซึ่งถือว่าเป็นความต้องการจำเป็นในระดับทศิยภูมิ (service provider)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรวิชาติ อาสาสมัครพิกิจ (2543) กล่าวว่า "การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมน้อยที่สุด มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกันทั้งด้านการพัฒนาและด้านการตลาด ที่พานักท่องเที่ยวมาชื่นชมทรัพยากรการท่องเที่ยววันนั้น ๆ ได้เป็นประจำสม่ำเสมอ อันจะส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจที่ตอบสนองต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่อง"

การประชุม Globe'90 (1990 อ้างในสุวิมล ว่องวาณิช, 2542, หน้า 36) ณ ประเทศแคนาดา ให้คำจำกัดความของ "การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน" ว่าหมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยที่มีการป้องกัน และสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมไปถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย

การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาหรือเรียกว่า EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใดจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท (อ้างในวัฒนาพร สุฉายา, 2545)

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ

ของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย ทั้งนี้แนวความคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป ขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยวคือ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
2. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย
4. กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
5. ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

เทพพนม เมืองแมน และพรพิมล วิกรัยพัฒน์ (อ้างในวัฒนาพร สุฉายา, 2545) ได้กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า หมายถึง การพัฒนาที่ก่อให้เกิดสมดุล ระหว่างเศรษฐกิจกับรูปภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

นับตั้งแต่หลังปฏิวัติอุตสาหกรรม และเกิดการปฏิวัติสีเขียวเป็นต้นมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของหลาย ๆ ประเทศในโลกรวมทั้งประเทศไทย ได้มุ่งไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจจนกระทั่งในที่สุดนำไปสู่สภาพแวดล้อมและสังคมที่เสื่อมโทรม ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเชื่อว่าหากจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสมแล้ว การอยู่ดีกินดี ความมั่นคงของสังคมมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้การพัฒนาจะอยู่ภายใต้ขีดจำกัดของระบบนิเวศ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, หน้า 25) เสนอไว้ในเอกสารทางวิชาการว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ ธรรมชาติและวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากร ท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

กล่าวโดยสรุป นิยามหรือความหมายของคำว่า ความยั่งยืน หรือ Sustainability จำเป็น ต้องพิจารณาจากปัจจัยที่สำคัญหลายประการที่รวมกัน อย่างไรก็ตามสาระสำคัญหลายประการที่ รวมกัน อย่างไรก็ตามสาระสำคัญของปัจจัยดังกล่าว ประกอบด้วย

1. ความสามารถในการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้ในโลก
2. การรักษาระดับประสิทธิภาพการผลิตของระบบเกษตร
3. การมีจำนวนประชากรที่คงที่
4. การให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตแบบมีขีดจำกัด
5. การสร้างระบบพึ่งตนเองและองค์กรขนาดเล็ก
6. การรักษาคุณภาพอย่างต่อเนื่องในระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นแนวทางที่กำลังได้รับการยอมรับและขยายเข้าสู่การพัฒนาการ ท่องเที่ยว การพัฒนาแบบยั่งยืนมักมีข้อขัดแย้งกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมี แนวความคิดในการสนับสนุนการใช้อย่างชาญฉลาด และการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อการรักษาไว้ให้ สามารถใช้ได้ยาวนานที่สุด

2.4 แนวคิดการควบคุมคุณภาพการบริหารงาน

PDCA คือ คำย่อของ Plan-Do-Check-Action เป็นวงจรการบริหารจัดการเพื่อให้เกิด การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง วงจรเดมมิงผู้คิดค้น คือ ชิวฮาร์ต แต่เดมมิงเป็นผู้เผยแพร่ให้รู้จักกัน อย่างแพร่หลาย ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2540, หน้า 36)

Plan (การวางแผน)

ในส่วนประกอบทั้ง 4 ส่วนของวงจรเดมมิงควรพิจารณาการวางแผนเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าส่วนอื่นไม่มีความสำคัญ เพียงแต่ว่าส่วนของการวางแผนจะเป็นส่วนที่ ทำให้ส่วนอื่นสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าแผนการไม่เหมาะสมจะมีผล ทำให้ส่วนอื่น ไร้ประสิทธิภาพตามไปด้วย แต่ถ้ามีการเริ่มต้นการวางแผนที่ดี จะทำให้มีการแก้ไขน้อย และกิจ กรรมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผน

1. การวิเคราะห์สถานการณ์และการจำแนกปัญหา
2. การตั้งเป้าหมาย
3. เข้าใจถึงข้อจำกัดและขอบเขต รวมถึงการนำมาพิจารณาด้วย
4. มองถึงวิธีการปรับปรุงที่เป็นไปได้
5. ตัดสินใจถึงแผนปฏิบัติการ
6. กำหนดวิธีสำหรับตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ที่ได้

การพัฒนาแผน

โดยปกติปัญหาที่ถูกนำมาแก้ไขเพื่อปรับปรุงนั้นจะประกอบด้วยสาเหตุหลายประการ

ในการแก้ไขปัญหายังเป็นระบบผู้นำองค์กรต้องทำการจัดทำและพัฒนาแผนการปรับปรุงดังนี้

1. การกำหนดกิจกรรมพื้นฐานที่ต้องการปรับปรุงอย่างชัดเจน
2. แยกกิจกรรมออกตามโครงสร้างองค์กร
3. กระจายส่วนย่อยของกิจกรรมพื้นฐานไปตามฝ่ายต่าง ๆ ในองค์กร
4. กำหนดวิธีการประเมินความสำเร็จในการบรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละฝ่ายให้

ชัดเจน

Do (การลงมือปฏิบัติ)

เพื่อให้มั่นใจว่ามีการนำแผนการมาปฏิบัติอย่างถูกต้องจึงจำเป็นต้องมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ต้องสร้างความมั่นใจว่าฝ่ายที่รับผิดชอบในการนำแผนการไปปฏิบัติได้รับทราบถึงความสำคัญและความจำเป็นในแผนการนั้น ๆ
2. ต้องสร้างความมั่นใจว่ามีการติดต่อสื่อสารไปยังฝ่ายที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติอย่าง

เหมาะสม

3. การจัดให้มีการศึกษาและการอบรมเพื่อการนำแผนการนั้นมาปฏิบัติ
4. การจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในเวลาจำเป็น

Check (การตรวจสอบ)

เมื่อทำการตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามแผน ต้องมีการประเมิน

ลักษณะ 2 ประการ

1. มีการปฏิบัติตามแผนหรือไม่ การทำงานไม่ประสบความสำเร็จ ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้
- ถ้าเป็นเพราะ ความล้มเหลวมาจากแผนการไม่เหมาะสม อาจเป็นผลมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

- ความผิดพลาดในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่

- เลือกเทคนิคที่ใช้ผิด เนื่องจากมีข้อมูลข่าวสารไม่เพียงพอและมีความรู้ในขั้นตอนการวางแผนไม่เพียงพอ
 - ประเมินผลกระทบจากการปฏิบัติตามแผนผิดพลาด
 - ประเมินความสามารถของบุคลากรที่ต้องนำแผนมาใช้ผิดพลาด
2. ตัวแผนการเองมีความเหมาะสมหรือไม่ การทำงานไม่ประสบความสำเร็จ

ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ถ้าเป็น เพราะความล้มเหลวมาจากการไม่ปฏิบัติตามแผนอาจเป็นผลมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

- ขาดความตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุง
- การติดต่อสื่อสารที่ไม่เหมาะสมและมีความเข้าใจในแผนไม่เพียงพอ
- การให้การศึกษาและการฝึกอบรมไม่เพียงพอ
- ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้นำและการประสานงานระหว่างการปฏิบัติ
- ประเมินทรัพยากรที่ต้องใช้น้อยเกินไป

Action (การปฏิบัติการแก้ไข)

ขณะเมื่อทำการปฏิบัติการแก้ไข มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแยกแยะ ให้ชัดเจนระหว่างการกำจัดปรากฏการณ์หรืออาการของปัญหาและการกำจัดสาเหตุ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มีงานจำนวนมากมายที่ทำเป็นประจำ ในงานชนิดนี้การกำจัดแค่อาการ ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่เป็นเพียงแค่การเลื่อนการแก้ปัญหาออกไปเท่านั้น

การให้มีการล่วงเวลาเนื่องจากงานล่าช้าเพื่อทำงานให้ได้ตามจำนวนและเวลาที่กำหนดไว้ เป็นวิธีการที่ใช้ในการรักษาอาการแต่ไม่ใช่การรักษาที่สาเหตุ ถ้าความล้มเหลวมาจากแผนที่ไม่เหมาะสมกระทบทวนแผนการเท่านั้นไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา ต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการวางแผนโดยการหาปัจจัยที่ไม่เหมาะสม สาเหตุของการวางแผนที่ผิดพลาด และทำการปฏิบัติการแก้ไข ความก้าวหน้าของการปรับปรุงจะเกิดขึ้นได้โดยการกำจัดสาเหตุที่ไม่ใช่กำจัดอาการ

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

Adriana และเดชา ใต้สูงเนิน 2542 (อ้างในวัฒนาพร สุฉายา. 2545) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมาก ถ้าการท่องเที่ยวมีการจัดการ และบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้ โดยไม่ได้ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวางแผนวางนโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผล

ของคนในท้องถิ่น เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาติ นโยบายควรเจาะลงไปในแต่ละด้าน โดยพิจารณาปัจจัยที่สำคัญพื้นฐานของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะทำให้มีการแข่งขันเพื่อเพิ่มจุดเน้น ในตลาด การสร้างแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม ให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไป การตอบสนองนั้นต้อง ไม่มีการกีดกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

Adriana และเดชา ไต้สูงเนิน (อ้างในวัฒนาพร สุฉายา.2545) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7 's Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง กลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุมและของเขตกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถหากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะมีโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ในบางประเทศจะมีกระทรวงการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นผู้จัดการ และดูแลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งองค์การการท่องเที่ยวระดับชาติ เจ้าของธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนการท่องเที่ยวของภาคเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งกลุ่มเจ้าของโรงแรม ที่พัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ โดยแต่ละหน่วยจะทำงานในลักษณะเชื่อมโยงกัน มีเครือข่ายจัดการที่เหมาะสม เช่น ถ้ามีแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ แนวคิดนี้ก็จะสามารถเข้าไปในนโยบายของกระทรวง และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดี และเป็นรูปธรรม ก็สามารถทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จได้อย่างไรก็ตาม โดยที่โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information) เพราะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ๆ ที่ต้องมีผู้ที่มีอำนาจคอยควบคุมดูแล แบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปตามลำดับขั้น มีผู้นำมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ และที่สำคัญคือการให้ข่าวสารข้อมูลนักท่องเที่ยว ซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ และสถานีขนส่ง

3. ระบบ (System) หมายถึง ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ ครอบคลุมไปถึงระบบดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์การตลาด และระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์กันในทุกระดับ

4. บุคลากร (Staff) หมายถึง บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดี ประสพผลสำเร็จ และสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. ทักษะ (Skill) หมายถึง ทักษะในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงาน จึงจะดีและมีประสิทธิภาพโดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้งานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ได้ หมายถึง เพียงแต่รู้ว่าจะทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่า คืออะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม รวมทั้ง เข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้นั้นอาจจะเป็นความรู้ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรจะมี ทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6. รูปแบบ (Style) หมายถึง รูปแบบในการดำเนินงานซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกันในการจัดการ

7. การแบ่งปัน (Share) หมายถึง การแบ่งปันการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะมีความแตกต่าง ในหลาย ๆ ด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้ และประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ มากมายที่เป็นประโยชน์นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทาง การท่องเที่ยวได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ได้เสนอ ถึงหลักการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรมความพร้อม และ

ความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในรูปของการเป็น คณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2. องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น สมาคมตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงานโครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่น ๆ

3. ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอภาคกัน

ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

กล่าวโดยสรุปการจัดการการท่องเที่ยว ก็คือการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางประสบความสำเร็จ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2537) ได้มีนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว 2540-2544 ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ และมรดกของชาติสืบไป

2. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และเอกชนรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมมือแก้ไข หรือป้องกันปัญหาการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการพัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

3. สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความเร็วก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารโดยโครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ

4. ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาระบบเครือข่ายการคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวก

เกี่ยวกับการบริการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคนี้

5. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรของชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรักความหวงแหน และช่วยทำนุบำรุงทรัพย์สินมรดกทางการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความโอบอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยน้ำใจไมตรี อันดีงามสืบไป

6. ส่งเสริมการผลิตบุคลากร ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับนานาชาติเพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีด้านการค้าบริการตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรชาวไทยมีงานทำในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

7. กำกับดูแลให้นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้รับความคุ้มครอง พ.ร.บ. ธุรกิจนำเที่ยว และมีคช.เทศก. พ.ศ. 2535

8. ผลักดันให้มีการกวดขันมาตรการต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัย นักท่องเที่ยวอย่างจริงจังต่อเนื่องตลอดไป

9. ส่งเสริมเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น พักอยู่นานวัน ใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นและเดินทางกระจายไปทั่วภูมิภาค โดยคำนึงถึงขีดความสามารถ หรือข้อจำกัดในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

10. สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มดุลการท่องเที่ยว และใช้จ่ายใช้สอยภายในประเทศ กระจายไปทั่วภูมิภาคตลอดปี เพื่อเพิ่มดุลการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น และเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไป

11. พิจารณาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็น และเหมาะสมในลักษณะของการลงทุนร่วมทุน หรือในการส่งเสริมสนับสนุนการลงทุน เพื่อประโยชน์โดยรวม

คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการกีฬา (2540) กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรีย์ภาพ ในขณะที่สามารถรักษาวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

สำหรับกระบวนการ การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คณะกรรมการการท่องเที่ยว และการกีฬา (2540) กล่าวว่าประกอบด้วย

1. การจัดการพื้นที่ ได้แก่ การจัดการเขตการใช้ประโยชน์ (Zoning) การศึกษาขีดจำกัดการรองรับได้ของพื้นที่ การกำหนดมาตรการใช้ประโยชน์ปลูกสร้างอาคาร และปรับปรุงพื้นที่การควบคุมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว การใช้มาตรการป้องกันและลดผลกระทบในพื้นที่

2. การให้การศึกษาศึกษาและสื่อความหมาย ได้แก่ การส่งเสริมให้สถานที่ให้ความรู้ทุกรูปแบบ ส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความรู้ และสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการบริการที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการใช้มัคคุเทศก์เฉพาะถิ่น จัดเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ และให้การศึกษากับชุมชน

3. การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ มุ่งกิจกรรมที่ไม่มีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือสามารถป้องกันแก้ไขได้ ส่งเสริมกิจกรรมให้ความรู้ จัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มจัดกิจกรรมให้เกิดความสัมพันธ์ ด้านนักท่องเที่ยวบริษัทนำเที่ยว และคนในท้องถิ่น

4. การบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ การส่งเสริมการบริการที่มีความรับผิดชอบ สร้างการมีส่วนร่วมในการบริการของชุมชน กำหนดรูปแบบการบริการให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม อบรมคุณภาพบุคลากร และสนับสนุนการบริการที่ได้มาตรฐาน

5. การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกัน และลดผลกระทบ ได้แก่ กำหนดมาตรการ การจัดเก็บ และกำจัดขยะมูลฝอย กำหนดมาตรการป้องกันและกำจัดสิ่งปนเปื้อน กวดขันกับกิจกรรมที่ทำลายสภาพแวดล้อม

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

อาภาพันธ์ จันทรสว่าง (2525) ได้กล่าวถึง "การมีส่วนร่วมของประชาชน" ว่าการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันมีมากพอจนเกิดความริเริ่มโครงการ เพื่อการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเราสามารถรวมกันได้ ควรจะต้องมีความตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมด หรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยหรือทำในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) ได้ให้ความหมาย "การมีส่วนร่วมของชุมชน" หมายถึง กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกันที่เกี่ยวข้องกับในเรื่องต่อไปนี้ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดทั้งความต้องการของชุมชน

2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

3. ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัด และแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง และ หน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรม ที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชน และรัฐให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นอกจากนี้ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) ได้แบ่งขั้นตอนที่ประชาชน ควรมีส่วนร่วมไว้

4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อำนาจ อนันตชัย (2536) ได้ให้ข้อควรพิจารณา ถึงการที่คนเรามีความปรารถนาที่จะร่วม มือกันทำงานต่าง ๆ นั้น ก็เนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญดังนี้

1. มีความต้องการที่จะได้ร่วมทำตามกลุ่มหรือหมู่พวก
2. มีความต้องการที่จะเป็นผู้มีความสำคัญ
3. มีความต้องการที่จะได้รับผลประโยชน์
4. มีความต้องการที่จะทดลองกระทำ
5. มีความต้องการที่จะแก้ตัว หรือต้องการที่จะทดแทนความผิดพลาดที่เคยทำมาในอดีต

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า "แนวความคิดของการมีส่วนร่วมเน้นการมีส่วนร่วมของ ประชาชนท้องถิ่นเป็นหลัก" โดยได้รวมถึงการมีส่วนร่วมกับทุกองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ เกี่ยวข้องเพื่อให้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีเป้าหมายและทิศทางเดียวกัน การมี ส่วนร่วมของประชาชนเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายนักในภาวะสังคม ปัจจุบัน ปัจจุบันการมีส่วนร่วมยังอยู่ในวงจำกัด และขาดความสมดุล เช่น ความร่วมมือ ระหว่างอุทยานแห่งชาติกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตนุรักษ์

การร่วมมือระหว่างชาติกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตอนุรักษ์ การร่วมมือระหว่างประชาชนในพื้นที่กับผู้ควบคุมดูแลทรัพยากร และการประสานงานระหว่างผู้ประกอบการกับส่วนราชการ เป็นต้น รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังคงเป็นลักษณะของการมีกิจกรรมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว มีเพียงองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นบางแห่งเท่านั้นที่มีโอกาสในการจัดการในบางพื้นที่ที่ประชาชนได้จัดตั้งกลุ่ม และดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเอง โดยเสนอการเยี่ยมชมเยือนพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนและพื้นที่อนุรักษ์ใกล้เคียง

จากหลักการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรมีลักษณะสำคัญ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อหรือทำลายสิ่งแวดล้อม และสังคมดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่น
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องให้ความรู้ และสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องสร้างความประทับใจและสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง จึงจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ

สรุปการศึกษา ความต้องการในการวางแผนในการจัดวนอุทยาน จำเป็นต้องสอบถามเกี่ยวกับเรื่องของความเป็นจริง และความคาดหวังเกี่ยวกับการจัดสถานที่ การดูแลสภาพแวดล้อม และการจัดระบบการท่องเที่ยวจะอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดของการศึกษาเป็นสำคัญ

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหา ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2542) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนนั้น อาจพิจารณาจาก ประเภท และระดับของการมี

ส่วนร่วม ประเภทการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการการแบ่งปันผลประโยชน์ ระดับการมีส่วนร่วมนั้นอาจจะวัดได้ระดับของความถี่ของบุคคล

ภราเดช พยัฒวิเชียร (2542) กล่าวว่าต้องสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยความอดทนและตั้งใจจริง รวมทั้งต้องสร้างความเข้าใจให้แก่เกษตรกรด้วยว่าสังคม ธรรมชาติ วัฒนธรรมเป็นทุนด้วย หากไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม แล้วจะพบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลให้การประกอบธุรกิจไม่ยั่งยืน

กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์ (2545) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาหาดเชิงทราย เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า การเข้าถึงหาดเชิงทรายใช้เวลาเดินทางประมาณ 20 นาที เพราะการคมนาคมสะดวกและสบาย และมียานพาหนะในการเดินทางทุกประเภทอย่างเพียงพอ

สินธุ์ สโรบล และคณะ (2545) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว ผลการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมของปกากะญอมีความสัมพันธ์กับระบบดิน น้ำ ป่า เพราะดิน น้ำ ป่า มีความสำคัญต่อชีวิต การทำลายดิน คือการทำลายชีวิต หลังจากมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีการนำเอาวัฒนธรรมที่เหมาะสมมาปรับใช้ในชุมชน มีการค้าขายมากขึ้น ทำให้มีรายได้เข้าในชุมชนมากกว่าเดิม มีการคมนาคมและสิ่งสาธารณูปโภค สะดวกสบาย

บุญพัฒน์ วิชัยเลิศ (2546) ได้การศึกษา ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อน้ำตกภูซาง กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อน้ำตกภูซาง กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษา พบว่า

1. นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวน้ำตกภูซางส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีช่วงอายุระหว่าง 15-25 ปีมากที่สุด รองลงมาคืออายุระหว่าง 36 - 45 ปี ด้านสถานภาพเป็นคนโสดมากที่สุด รองลงมาคือสถานภาพสมรส ด้านการศึกษาที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษามากที่สุด รองลงมาคือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ด้านอาชีพ มีอาชีพรับจ้าง/พนักงานบริษัทมากที่สุด รองลงมาคืออาชีพอิสระ

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวน้ำตกภูซาง

2.1 ด้านลักษณะทางกายภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และมีระดับปานกลางในการจัดสวนหย่อม ความเหมาะสมของพื้นที่จอดรถ และการจัดเก็บขยะและตำแหน่งที่ตั้งถังขยะ ด้านการคมนาคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีสภาพความคล่องตัวของจราจรระหว่างทางเข้า การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ในการเดินทาง และจุดรับส่งผู้โดยสาร

2.2 ด้านความสามารถในการรองรับโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมี

ความเพียงพอของการบริการอาหาร และเครื่องดื่ม ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ของสถานที่พักผ่อนความเพียงพอของสถานที่จอดรถ ความพึงพอใจของห้องสุขา

2.3 ด้านการบริหารจัดการในการท่องเที่ยวของน้ำตกภูซาง อยู่ในระดับควรปรับปรุง โดยเรียงลำดับดังนี้ การรักษาและดูแลสถานที่ ด้านประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ด้านประสิทธิภาพในการสั่งการ และการใช้กฎระเบียบกับผู้ประกอบการค้า ส่วนประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในภาพรวมระดับปานกลาง โดยมีความพึงพอใจในระดับปานกลางในการจัดทำป้ายสื่อความหมายประกอบคำอธิบายของสถานที่ ความเอื้อเฟื้อของผู้ประกอบการร้านค้า ความสะอาดถูกสุขอนามัยของอาหารและเครื่องดื่ม คุณภาพของอาหารและเครื่องดื่ม ให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มาตรฐานการควบคุมดูแลผู้บริโภคนอกจากหน่วยงานสาธารณสุข ความรวดเร็วในการให้บริการของผู้ประกอบการร้านอาหาร การบริการ ด้านการปฐมพยาบาลแก่นักท่องเที่ยว

2.4 ด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ในด้านความปลอดภัยในการใช้เส้นทางจราจร เช่น ช่องทางการจราจร และสภาพพื้นที่ผิวการจราจรทางเข้า ส่วนในด้านที่ควรปรับปรุง คือ มาตรการในการดูแล และรับฝากยานพาหนะ มีมาตรการในการรักษา ความปลอดภัยในบริเวณริมน้ำ มีการจัดเวรยามดูแลนักท่องเที่ยว ด้านการจัดทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและปลูกจิตสำนึกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีระดับมากในด้านกำหนดพื้นที่ทางธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดระเบียบสวนสาธารณะน้ำตกภูซาง และหาบเร่แผงลอยให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และการใช้ประโยชน์บริเวณน้ำตกภูซาง ให้เป็นสถานที่พักผ่อน และการออกกำลังกาย ปรับปรุงน้ำตกภูซาง ให้ความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กำหนดเวลาในการห้ามเข้าหรืออยู่ในสวนสาธารณะน้ำตกภูซาง ตั้งแต่เวลา 22.00 น. ถึง 06.00 น. ของทุกวัน จัดระเบียบสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาการมั่วสุม และการทะเลาะวิวาทในบริเวณน้ำตกภูซาง วางกฎ ระเบียบ ให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามเพื่อช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของ น้ำตกภูซาง

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวทั้งด้านลักษณะทางกายภาพ ความเหมาะสมของพื้นที่จอดรถ และการจัดเก็บขยะและตำแหน่งที่ตั้งถังขยะ ด้านการคมนาคมมีสภาพความคล่องตัวของการจราจรระหว่างทางเข้า การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ในการเดินทาง และจุดรับส่งผู้โดยสาร

ด้านการบริหารจัดการในการท่องเที่ยวของน้ำตกภูซาง มีการรักษาดูแลสถานที่ ด้านประสิทธิภาพ ในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และการใช้กฎระเบียบกับผู้ประกอบการค้า มีการจัดทำป้ายสื่อความหมายประกอบคำอธิบายของสถานที่ ความเอื้อเฟื้อของผู้ประกอบการร้านค้า ความสะอาดถูกสุขอนามัยของอาหารและเครื่องดื่ม คุณภาพของอาหาร แลเครื่องดื่มให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มาตรฐานการควบคุมดูแลผู้บริโภคจากหน่วยงานสาธารณสุข ความรวดเร็วในการให้บริการของผู้ประกอบการร้านอาหารการบริการด้านการปฐมพยาบาลแก่นักท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและความปลอดภัยในการใช้เส้นทางจราจร เช่น ช่องทางการจราจร และสภาพพื้นที่ผิวการจราจรทางเข้า ส่วนในด้านที่ควรปรับปรุง คือมาตรการในการดูแล และรับฝากยานพาหนะ มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยในบริเวณน้ำตกภูซาง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved